

Ραντουάν Νασσάρ αρχαία καλλιέργεια

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΘΗΝΑ ΨΥΛΛΙΑ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΚΛΑΣΙΚΟΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

PANTOYAN NASSAP

Αρχαία καλλιέργεια

Μετάφραση από τα πορτογαλικά

ΑΘΗΝΑ ΨΥΛΛΙΑ

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

Η έκδοση του έργου πραγματοποιήθηκε με την υποστήριξη του Ιδρύματος Εθνικής Βιβλιοθήκης του Υπουργείου Πολιτισμού της Βραζιλίας και του Ινστιτούτου Guimarães Rosa του Υπουργείου Εξωτερικών της Βραζιλίας.

Obra publicada com o apoio da Fundação Biblioteca Nacional do Ministério da Cultura do Brasil e do Instituto Guimarães Rosa do Ministério das Relações Exteriores do Brasil.

BIBLIOTECA NACIONAL

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονοι Κλασικοί – 62

Ραντουάν Νασσάρ, *Αρχαία καλλιέργεια*

Raduan Nassar, *Lavoura arcaica*

Μετάφραση από τα πορτογαλικά: Αθηνά Ψυλλιά

Υπεύθυνοι έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος, Γιώτα Κακαρούκα

Επιμέλεια-διορθώσεις: Ελένη Γεωργοστάθη

Σελιδοποίηση: Χριστίνα Κωνσταντινίδου

Copyright© Raduan Nassar, 1975

Copyright© για την ελληνική γλώσσα Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη), 2017

Πρώτη έκδοση στην πορτογαλική γλώσσα από τις εκδόσεις

Companhia das Letras, Σάο Πάολο 1975

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα. Φεβρουάριος 2024

KET B538 ΚΕΠ 241/24

ISBN 978-960-16-8660-8

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΚΛΑΣΙΚΟΙ

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΓΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),

570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Η ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ

«Και τι φταίμε εμείς για το φυτό της παιδικής μας ηλικίας,
για τη σαγήνη, για το σφρίγος και το σθένος του;»

(Ζόρζε ντε Λίμα)

ΤΑ ΜΑΤΙΑ στο ταβάνι, η γύμνια μέσα στο δωμάτιο· ροδαλό, γαλάζιο ή βιολετί, το δωμάτιο είναι απαρραβίαστο· το δωμάτιο είναι χώρος ιδιωτικός, κόσμος ολόκληρος, δωμάτιο ναός, όπου, στα διαλείμματα της αγωνίας, στην παλάμη του χεριού, από τον τραχύ μίσχο κόβεται το λευκό ρόδο της απόγνωσης, αφού, από τα αντικείμενα που το δωμάτιο καθαγιάζει, πρώτα έρχονται τα αντικείμενα του σώματος· ήμουν ξαπλωμένος στο ξύλινο πάτωμα του δωματίου μου, σε ένα παλιό πανδοχείο της επαρχίας, όταν ήρθε ο αδερφός μου να με πάρει μαζί του πίσω· λίγο πριν, το χέρι μου, δυναμικό και σκληρά πειθαρχημένο, διέτρεχε αργά το μουσκεμένο δέρμα του κορμιού μου, οι άκρες των δαχτύλων μου άγγιζαν όλο δηλητήριο το πρωτόβγαλτο χνούδι στο ζεστό ακόμη στήθος μου· το κεφάλι μου κυλούσε μουδιασμένο καθώς τα μαλλιά μου κινούνταν πυκνά κατά κύματα πάνω στην

υγρή καμπύλη του μετώπου· ακούμπησα το ένα μου μάγουλο στο πάτωμα, τα μάτια όμως δεν έμαθαν κάτι, παρέμειναν σχεδόν ασάλευτα στη φευγαλέα πτήση των τσίνορων· ο θόρυβος απ' τα χτυπήματα στην πόρτα έφτανε μαλακός, ζύγωνε γυμνός από νόημα, τρύπωνε σαν γνέφαλο ανάμεσα στις γυριστές καμπύλες του αυτιού, όπου στιγμιαία αποκοιμιόταν· ο θόρυβος επαναλαμβανόταν, πάντα μαλακός και πράος, δε μου χαλούσε τη γλυκιά μέθη, ούτε τη νύστα, ούτε τον διάσπαρτο, αραιό και άβολο στροβιλισμό· ύστερα τα μάτια μου είδαν το πόμολο να γυρίζει, κι αυτό όμως ξεχάστηκε πάνω στον αμφιβληστροειδή μου σαν κάτι άψυχο, σαν ήχος χωρίς δόνηση ή σκοτεινό φύσημα στο κελάρι της μνήμης· και τότε τα ληθαργικά αντικείμενα του δωματίου μου αιφνιδιάστηκαν κι απελπίστηκαν από τους γδούπους στην πόρτα· με έναν ελαφρύ και αθόρυβο πήδο, σηκώθηκα όρθιος, σκύβοντας για να πιάσω την πετσέτα που ήταν απλωμένη στο δάπεδο· μισόκλεισα τα μάτια καθώς σκούπιζα το χέρι μου, ύστερα κούνησα το κεφάλι και τα ξανάνοιξα, έπιασα το πουκάμισο που ήταν πεταμένο στην καρέκλα, έκρυψα στη σκελέα το μελανό και σκοτεινό μου φύλο, μετά έκανα μερικά βήματα, άνοιξα το ένα πορτόφυλλο και χώθηκα πίσω του· στην είσοδο ήταν ο μεγάλος μου αδερφός· μπήκε μέσα και σταθήκαμε ο ένας απέναν-

ντι στον άλλον, τα μάτια μας ασάλευτα, μας χώριζε απόσταση μιας ξερής γης, τρομάρα κι έκπληξη στη σκόνη της, ανακάλυψη όμως δεν ήταν, δεν ξέρω τι ήταν, δε λέγαμε τίποτα, ώσπου εκείνος άπλωσε τα χέρια κι έκλεισε σιωπηλά στις δυνατές παλάμες του τους ώμους μου, κοιταχτήκαμε και σε μια ορισμένη στιγμή οι αναμνήσεις χίμηξαν πάνω στα μάτια μας συγκρουόμενες, είδα τα μάτια του ξαφνικά να βουρκώνουν, τότε ήταν που με αγκάλιασε, κι ένιωσα το βάρος των μουσκεμένων χεριών ολόκληρης της οικογένειας στην αγκαλιά του· κοιταχτήκαμε ξανά κι είπα «δε σε περίμενα», το είπα σαστισμένος από την αμηχανία της κουβέντας μου και φοβισμένος μην τυχόν και μου ξεφύγει οτιδήποτε, παρ' όλα αυτά επανέλαβα «δε σε περίμενα», το είπα ξανά κι ένιωσα την πανίσχυρη δύναμη της οικογένειας να ξεσπάει πάνω μου σαν βαριά νεροποντή ενώ εκείνος έλεγε «εμείς σ' αγαπάμε πολύ, εμείς σ' αγαπάμε πολύ», μόνο αυτό είπε και με αγκάλιασε ξανά· σαστισμένος ακόμη, αποσβολωμένος, του έδειξα μια καρέκλα στη γωνιά, αλλά εκείνος δεν κουνήθηκε και, βγάζοντας το μαντίλι από την τσέπη του, είπε «κούμπωσε το πουκάμισό σου, Αντρέ».

ΤΑ ΧΑΪΝΑ και ρέμπελα μεσημέρια στη φαζέντα*,
 είχα ένα μέρος μακριά μέσα στο δάσος για να ξε-
 φεύγω απ' τα ανήσυχα μάτια της οικογένειας· κάλ-
 μαρα τον πυρετό των ποδιών μου στο υγρό χώμα,
 σκέπαζα το κορμί μου με φύλλα και, ξαπλωμένος
 στη σκιά, κοιμόμουν σε στάση ακίνητη, σαν άρρωστο
 φυτό που έγειρε απ' το βάρος ενός κόκκινου μπου-
 μπουκιού· ήταν άραγε ξωτικά όλοι οι κορμοί γύρω
 μου, που σκέπαζαν σιωπηλά και υπομονετικά τον
 εφηβικό μου ύπνο; ποιες πανάρχαιες τεφροδόχοι
 ελευθέρωναν τις προστατευτικές φωνές που με κα-
 λούσαν από τη βεράντα; και σε τι ωφελούσαν οι

* Fazenda στα πορτογαλικά: Οι Πορτογάλοι από τον 16ο αιώνα
 είχαν οργανώσει τη γη σε μεγάλες φυτείες (βαμβακιού, καφέ),
 σε υποστατικά που περιλάμβαναν το σπίτι του γαιοκτήμονα
 και βοηθητικά κτίσματα. Σήμερα η λέξη αναφέρεται σε κάθε
 υποστατικό. (Σ.τ.Μ.)

εκκλήσεις αυτές όταν αγγελιοφόροι ταχύτεροι και πιο δραστήριοι καβαλούσαν επιδέξια τον άνεμο, τρυπώντας τα νήματα της ατμόσφαιρας; (στην ωριμότητα, ο ύπνος μου θα τρυγιόταν με τη θρησκευτική λαγνεία που τρυγιούνται οι καρποί.)

ΚΑΙ ΘΥΜΗΘΗΚΑ που ακούγαμε πάντα τον πατέρα να μας κάνει κήρυγμα πως τα μάτια είναι ο λύχνος του σώματος, και πως αν αυτά ήταν καλά ήταν γιατί και το σώμα περιείχε φως, και πως αν τα μάτια δεν ήταν καθαρά ήταν γιατί αποκάλυπταν ένα σώμα ζοφερό, κι εγώ, ενώπιος ενώπιω με τον αδερφό μου, αναδίδοντας αψιά μυρωδιά κρασιού, ήξερα πως τα μάτια μου ήταν δυο απωθητικά κουκούτσια, όμως δε μ' ένοιαζε, ήμουν σαστισμένος, ή μάλλον χαμένος, γιατί βρέθηκα ξαφνικά να κάνω διάφορα, να κουνάω τα χέρια μου, να τρέχω στο δωμάτιο, σαν όλη μου η αμηχανία να προερχόταν από την αταξία που υπήρχε γύρω μου: τακτοποίησα τα πράγματα πάνω στο τραπέζι, το έστρωσα μ' ένα πανί, άδειασα το τασάκι στο καλάθι, τέντωσα καλά το σεντόνι στο κρεβάτι, δίπλωσα την πετσέτα στο προσκέφαλο, κι όπως επέστρεφα στο τραπέζι για να γεμίσω δυο ποτήρια,

γλίστρησα και παραλίγο να ρωτήσω για την Άνα, ήταν όμως μια ξαφνική παρόρμηση που κάπου σκόνταψε, αυτό που θα μπορούσα κι έπρεπε να ρωτήσω ήταν πώς είχε φτάσει ως το πανδοχείο μου, πώς με είχε ανακαλύψει σ' εκείνα τα παλιά σπίτια στην αράδα, ή ακόμα, με αφέλεια, να γυρέψω να μάθω τον λόγο του ερχομού του, δε σκεφτόμουν όμως τίποτα απ' όλα αυτά, μέσα μου ήμουν σκοτεινός, δεν ήξερα πώς να βγω απ' τη σάρκα των αισθημάτων μου, κι όπως στεκόμουν δίπλα στο τραπέζι, ήμουν σίγουρος μόνο για ένα πράγμα, τα εξαγριωμένα μάτια μου κοιτούσαν το ροζέ κρασί που έβαζα στα ποτήρια: «οι γρίλιες» είπε «γιατί είναι κλειστές οι γρίλιες;» ρώτησε απ' την καρέκλα όπου καθόταν σε μια γωνιά κι εγώ, χωρίς δεύτερη σκέψη, έτρεξα ν' ανοίξω το παράθυρο κι έξω ήταν ένα απόγευμα τρυφερό και σχεδόν κρύο, καμωμένο από τις πορτοκαλιές ίνες του ήλιου που έβαψε απ' άκρη σ' άκρη το σκοτεινό πηγάδι που είχα για δωμάτιο και, ενώ ακόμη θηλύκωνα τα παντζούρια, με διαπέρασε η πρώτη ελαφριά κρίση, δεν έδωσα όμως σημασία, περαστική ήταν, το μόνο που σκεφτόμουν ήταν να τελειώσω αυτό που ξεκίνησα κι έτσι αμέσως, γενναιόδωρα αλλά και περιπαικτικά, απίθωσα και στα δικά του χέρια ένα εξαίσιο ποτήρι κρασί: κι όπως μια αυθάδης αύρα φούσκωνε τις βαριές δαντελωτές κουρτίνες, διακοσμημένες με δυο

αγγέλους να καλπάζουν στα σύννεφα, φυσώντας ήρεμα τις σάλπιγγες με φουσκωμένα μάγουλα, εγώ σωριάστηκα στην άκρη του κρεβατιού, τα μάτια μου χαμηλά, δυο στροφίλια, και δεν έχω καμία αμφιβολία πως τα δικά του μάτια, γεμάτα φως, πάνω μου, με δηλητηρίαζαν, ένα κύμα μικρό κι ασάλευτο με άγγιξε μαζί με την παρόρμηση, παραλίγο να του φωνάξω «βγάλ' το από μέσα σου, αδερφέ μου, βρες την επίσημη φωνή που ψάχνεις, τη δριμεία φωνή της επίπληξης, ρώτα, να τελειώνουμε, τι έχει πάει στραβά μ' εμένα, δοκίμασε χειρονομίες, βάλε μου τις φωνές κατάμουτρα, σπάσε το παλιό οικογενειακό σερβίτσιο μπροστά στα μάτια μου», για να τον εξαγριώσω, αλλά συγκρατήθηκα γιατί θεώρησα ανώφελο και χαζό να τον προτρέψω και, πριν το καταλάβω, η σκέψη μου κόλλησε στα μάτια του, στα μάτια της μάνας μου τις πιο σιωπηλές ώρες του μεσημεριού, μάτια που πίσω τους έκρυβαν την τρυφερότητα και την ανησυχία μιας ολόκληρης οικογένειας, θυμήθηκα κάποια αόριστη στιγμή ν' ανοίγει η πόρτα του δωματίου μου και να προβάλλει ξανά η μητρική, στενόχωρη μορφή της «μη μένεις στο κρεβάτι, καρδούλα μου, κι αφήνεις τη μάνα σου να υποφέρει, μίλα μου» κι έκπληκτος, τρομαγμένος, ένιωσα πως ανά πάσα στιγμή θα μπορούσα κι εγώ να πνιγώ στο κλάμα, μου πέρασε όμως απ' τον νου πως καλό θα ήταν να επωφεληθώ

απ' όση μέθη μού απέμενε και δεν είχε διώξει ο ερχομός του για να εξομολογηθώ, ευλαβικά ίσως, «είναι το παραλήρημά μου, Πέντρο, είναι το παραλήρημά μου, αν θες να ξέρεις», αλλά ήταν μόνο ένα πέρασμα απ' το μυαλό, θύελλα που μ' έκανε να αδειάσω με δυο γουλιές το ποτήρι, κι εγώ που το θεωρούσα ανώφελο να πω κάτι, οτιδήποτε, άκουγα τώρα τη φωνή του αδερφού μου (αυτός είχε αναλάβει την ύψιστη αποστολή να επιστρέψει τον απολωλότα γιο στον κόρφο της οικογένειας), ήρεμη και γαλήνια όπως άρμοζε, να μιλά σαν να προσευχόταν (ήταν ο πατέρας μου) για τις πέτρες και τον ασβέστη του καθηδρικού μας.

Η ΣΟΥΝΤΑΝΕΖΑ (ή Σούντα) ήταν έτσι: τροφαντή· κάτω από μια δίριχτη στέγη από χοντρό, χρυσαφένιο άχυρο, ζούσε μέσα σε ένα τετράγωνο παραχωμένων πασσάλων, κολλητά ο ένας στον άλλο, που, στις αρχές, ίσα που τολμούσα να κρυφοκοιτάξω ανάμεσά τους· σ' ένα πήλινο δοχείο ξέπλενε τη γλώσσα της και ρουφούσε το νερό, δροσερό και φρέσκο κάθε πρωί, σε μυρωδάτη και αφράτη στρωμνή ξάπλωνε το κορμί και ξαπόσταινε το κεφάλι όταν ο ήλιος έξω έφτανε στο αποκορύφωμα· είχε πάντα μια σκάφη καθαρή με πίτουρο καλαμποκιού και καλοδιαλεγμένο πράσινο τριφύλλι όπου έτριβα εγώ μαϊντανό για να της ανοίγει η όρεξη· η πρώτη φορά που είδα τη Σουντανέζα με τα ασθενικά μου μάτια ήταν ένα απόγευμα που την έβγαλα έξω, ανάμεσα στους ανθισμένους θάμνους που περιστοίχιζαν το αγροτικό της μπουντουάρ εταιράς: εγώ την οδηγούσα προσεκτικά

σαν αφοσιωμένος εραστής, κι αυτή με ακολουθούσε πειθήνια, πατώντας πηδηχτά, σείοντας και λυγίζοντας το καμαρωτό της σώμα που αιωρούνταν πάνω στις κολόνες των καλοκαμωμένων ποδιών της· αυτό το σώμα άρχισα να φροντίζω τα δειλινά, τα χέρια μου γεμάτα χούμο βυθίζονταν σε λεκάνες με μύρα διαφόρων αρωμάτων και μετά χάνονταν στα κρόσσια του μαλακού της τριχώματος· δεν ήταν όμως μια λάγνα γίδα, ήταν τροφός ενός παιδιού, ένα περίγραμμα από πρησμένα, χοντρά μαστάρια, που με τα σκέρτσα της εξέθετε τα σκοτεινά κι απόκρυφα της, τόσο αισθαντική στο χτένι που περνούσε απ' το χαριτωμένο τρίχωμα των καμπυλών της· ήταν κοκέτα γίδα, ήταν γίδα με σκουλαρίκια, είχε μια ουρά μικρή, σαν ελατήριο ντυμένο με χοντρή τρίχα, που ανταποκρινόταν στο πιο ανεπαίσθητο άγγιγμα, ευαίσθητη πολύ στο διακριτικό και απαλό χάδι ενός δαχτύλου· ολόκληρο το σώμα της λαξευόταν όταν παίδευε στο υπομονετικό της στόμα έναν αχώνευτο πράσινο μίσχο – τον μασούσε όχι με τα δόντια αλλά με τον χρόνο· γινόταν τότε γίδα από πέτρα, στα μάτια της εντυπωμένα γερά δυο ίχνη θλίψης, τα σείνορα μακριά και μαύρα, η μυστηριακή της στάση έδειχνε πως η Σουντανέζα ήταν μια γίδα που προοριζόταν για κάτι· την έφεραν στη φαζέντα για να τη διασταυρώσουν, ήρθε ωστόσο γκαστρωμένη, ήρθε ζητώντας ειδική

περιποίηση, κι εκείνη την εποχή εγώ, ντροπαλός έφηβος, έκανα τα πρώτα βήματα έξω από το καβούκι μου: βγήκα από τη ραθυμία μου και, ιερόσυλα, όρισα τον εαυτό μου λυρικό ποιμένα: τελειοποίησα το σχήμα της, έκανα το τρίχωμα να λάμψει, της φόρεσα γιρλάντες με λουλούδια, τύλιξα γύρω απ' τον λαιμό της πήχες μορμοντίκας, με τους κρεμαστούς φανταχτερούς καρπούς σαν να 'ταν καμπάνες· κι η Σούντα υπομονετική, ακόμα πιο γενναϊόδωρη, όταν ένας πρησμένος, μυστηριώδης και γλιστερός μίσχος αναζητούσε στη συνεύρεση τη συνδρομή του σώματός της.